

ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΩΡΑ ΜΗΔΕΝ

Οι ενημερωμένοι αναγνώστες γνωρίζουν το όνομα του Χέρτ Μακ (Geert Mack) από την εποχή που υπέγραψε το συναρπαστικό οδοιπορικό «Στην Ευρώπη» (Μεταίχμιο, μτφ. Ινώ Βαν Ντάικ - Μπαλτά, 2008), μια περιήγηση στον ευρωπαϊκό 20ό αιώνα. Εκεί κάθε κεφάλαιο αντιστοιχούσε σε έναν μήνα και αρκεί ίσως να θυμίσουμε ότι ο Αύγουστος, για παράδειγμα, κάλυπτε την περίοδο 1942-1944 και τη διαδρομή: Στάλινγκραντ, Κίεβο, Οδησσός, Κωνσταντινούπολη, Ανάγεια Κρήτης, Αργοςστόλι, Μπρίντζι, Τάραντας, Νάπολη, Ρώμη, Τορίνο, Βισί, Παρίσι. Το βιβλίο πέρασε στη βιβλιογραφία που αφορά τη «μνήμη της ευρωπαϊκής ηπείρου», βραβεύτηκε με το γερμανικό βραβείο «Leipziger Buchpreis zur Europäischen Verständigung» και συνάντησε κατά κάποιον τρόπο τον «Δούναβη» του Κλάουντιο Μάγκρις, ένα

Το βιβλίο του Χέρτ Μακ «Μεγάλες προσδοκίες - το όνειρο της Ευρώπης» θα κυκλοφορήσει στις 4 Απριλίου από τις εκδόσεις Μεταίχμιο

τη συνέχεια του οδοιπορικού του στην Ευρώπη, το οποίο καλύπτει την περίοδο 1999 - 2021 (σε μετάφραση της έμπειρης Ινώς Βαν Ντάικ - Μπαλτά): «Μεγάλες προσδοκίες - το όνειρο της Ευρώπης». Εδώ αναπόφευκτα συναντούμε πρόσωπα και καταστάσεις που μάς οδήγησαν στην οριακή στιγμή της εισβολής στην Ουκρανία. Διαβάζουμε για την προσεκτικά ενορχηστρωμένη καριέρα του Πούτιν, τον αυξανόμενο φόβο της τζιζάντ μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, τη διαδικασία διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις αιτίες και το τεράστιο τίμημα της τραπεζικής κρίσης, την ανάκαμψη του αντισημιτισμού στην Πολωνία, την επιτυχία των λαϊκίστικων κομμάτων σε Ανατολική και Δυτική Ευρώπη, τη μεγάλη κρίση του ευρώ ιδωμένη από μια γωνιά της Αθήνας, τον ρατσισμό που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην πλούσια Δύση, αλλά την πανδημία του κορωνοϊού. Σήμερα «ΤΑ ΝΕΑ» προδημοσιεύουν αποσπάσματα που αφορούν τα κεφάλαια του Μακ για την Ουκρανία προ και μετά το 2014.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΟΥΛΓΕΡΙΔΗΣ

Μια χώρα που μετρούσε πληγές

Προδημοσίευση από το βιβλίο «Μεγάλες προσδοκίες» του Χέρτ Μακ (εκδ. Μεταίχμιο), όπου, εκτός άλλων, περιγράφεται η πορεία της Ουκρανίας μετά το 1999 και η στάση του Πούτιν απέναντι στη χώρα

«Αφού, ξέρεις, η Ουκρανία δεν είναι κράτος»

ΤΟ ΝΑΤΟ, παρά τις υποσχέσεις, μπάκε άνετα στον τέως σοβιετικό κόσμο: το 1999 η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Τσεχία προσχώρησαν με μεγάλη προθυμία, το 2004 ακολούθησαν η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Σλοβακία και τα βαλτικά κράτη. Η Ρωσία περιορίστηκε, με τα λόγια του Μπαράκ Ομπάμα, σε «τίποτε παραπάνω από μια περιφερειακή μεγάλη δύναμη». Αν βασιστεί κανείς μόνο στους αριθμούς, αυτό ήταν σωστό: γύρω στο 2013 η Ρωσία ήταν μια κυριολεκτικά και μεταφορικά απαρχαιωμένη χώρα με ένα ακαθάριστο εθνικό προϊόν μόλις 1.500 δισεκατομμυρίων δολαρίων - όχι πολύ περισσότερο από την Μπενελούξ, λιγότερο από το 10% του συνολικού εισοδήματος της Κίνας, της Αμερικής ή της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά ο Πούτιν δεν θα συγχωρούσε ποτέ τον αμερικανό πρόεδρο γι' αυτά τα λόγια. Δεν θα εκπλαγώ αν η φοιτητριά μου το 2069 θα κατατάξει τελικά τη μεταχείριση της εξαντλημένης και πτηνένης Ρωσίας μετά τη δεκαετία του '90 στην ίδια κατηγορία με την ταπείνωση της Γερμανίας στα χρόνια μετά το 1918.

Για το ΝΑΤΟ η Ρωσία άλλαξε μέσα σε ούτε δέκα χρόνια από δυνητικό πρακτικό σύμμαχο σε, ξανά, ξεκάθαρο αντίπαλο. Για πολύ καιρό η ΕΕ δεν αντιμετωπιζόταν ως εχθρός. Καλές σχέσεις με τη Γερμανία και μια σειρά από άλλες χώρες της ΕΕ ήταν ζωτικής σημασίας για τη ρωσική οικονομία, επιπλέον η Ρωσία έβλεπε τον εαυτό

της ως μια γέφυρα ανάμεσα σε μια λίγο - πολύ ενωμένη Ευρώπη και τον ασιατικό κόσμο. Αυτό άλλαξε όταν η ΕΕ και η Ουκρανία, μακράν το σημαντικότερο από τα τέως ρωσικά κράτη - δορυφόρους, επιχείρησαν μια προσέγγιση.

Η Ουκρανία ήταν μια τυπική μεταβατική περιοχή, μισή δυτική, μισή βαθιά ριζωμένη στη ρωσική ιστορία. Από τον 17ο και τον 18ο αιώνα ανήκε εν μέρει στη Ρωσία, εν μέρει στην αυτοκρατορία των Αψβούργων, και στη Συνθήκη Ειρήνης των Βερσαλλιών το 1919 μοιράστηκε απλούστατα μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και της Πολωνίας. Αν και η Ουκρανία ανεξαρτητοποιήθηκε το 1991, οι ερωτήσεις και οι συζητήσεις για την ταυτότητα της χώρας παρέμειναν: ήταν ευρωπαϊκή, άραγε, ή μέρος τελικά του ρωσικού mir (κόσμου); Σύμφωνα με τον Πούτιν, δεν έπρεπε καν να υπάρχει: «Αφού ξέρεις, Τζορτζ, ότι η Ουκρανία δεν είναι καν κράτος» είπε, σύμφωνα με την εφημερίδα «Kommersant», στον πρόεδρο Μπους τον νεότερο στη σύνοδο κορυφής του ΝΑΤΟ του 2008. «Τι είναι η Ουκρανία; Ένα τμήμα της περιοχής είναι Ανατολική Ευρώπη. Ένα άλλο τμήμα, ένα σημαντικό τμήμα, το χάρισαμε». Η Ουκρανία ήταν, κοντολογίς, μια χώρα πάνω από την οποία, όπως έγραψε κάποτε ένας σχολιαστής, εδώ και χρόνια αναβόσβηναν μεγάλα κόκκινα φωτεινά γράμματα: «Προσοχή. Εξαιρετικά εύθραυστη. Handle with care».

Ο ολλανδός δημοσιογράφος και συγγραφέας Χέρτ Μακ

Φωτογραφία του Γιάννη Μπεχράκη για το Reuters από τις ταραχές στο Κίεβο τον Φεβρουάριο του 2014. Στα οδοφράγματα της Πλατείας Ανεξαρτησίας ένας διαδηλωτής υψώνει την ουκρανική σημαία

Κίεβο 2013: οδοφράγματα από χιόνι

ΣΤΟ ΚΙΕΒΟ, ΤΟ 2013, οι καμπάνες συναγερμού δεν ακούγονταν πια από τα καμπαναριά αλλά στο Διαδίκτυο, η γωνία του δρόμου είχε αλλάξει σε Facebook, η «ευφράδεια που ξεσπίκωνε το πλήθος» (σ.σ.: αναφορά στην περιγραφή του Φλομπέρ για την παρισινή εξέγερση του 1848 στην «Αισθηματική αγωγή») αντίκε σε έναν ερευνητή δημοσιογράφο, κατά τα άλλα όμως όλα ήταν ακόμη ίδια κι απαράλλακτα. Μόλις ο Μουσταφά Ναγιέμ έμαθε εκείνη την 21η Νοεμβρίου ότι το ντλ της ΕΕ με την Ουκρανία τελικά είχε ναυαγήσει, ο δημοσιογράφος ανέβασε μια οργισμένη έκκληση στη σελίδα του στο Facebook: «Τα λάικ δεν μετράνε», τώρα έπρεπε να γίνουν διαδηλώσεις, ο κόσμος έπρεπε να βγει στους δρόμους, να μαζευτεί στη Μάινταν Νεζαλιέζντσι – την πλατεία Ανεξαρτησίας – στο Κίεβο. Κι έτσι έγινε. Πρώτα μερικές εκατοντάδες, αλλά κάθε βράδυ μαζεύονταν περισσότεροι. Αρχικά ήταν κυρίως φοιτητική διαμαρτυρία, ούτε η ουκρανική αντιπολίτευση δεν ήξερε καλά-καλά τι να την κάνει. Αλλά όταν τα ΜΑΤ έδιωξαν τους φοιτητές χτυπώντας τους βάνασα με κλομπ, πολύ σύντομα δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι βρέθηκαν στη Μάινταν, μικρές ομάδες άρχισαν να κατασκοπίζουν εκεί, οι διαδηλώσεις μεταδόθηκαν σε άλλες πόλεις, στο κέντρο του Λβιβ οι φοιτητές έσπασαν αντισκίνα με τη σημαία της ΕΕ στην κορυφή, βετεράνοι ήρθαν σε βοήθεια των «Ευρωμαϊντανιστών», όσπου να πεις κύμιο γεννήθηκε ένα λαϊκό κίνημα. Που συνέχιζε να μεγαλώνει.

Στο Διαδίκτυο υπήρχαν διαφημίσεις για «εργαλειοθήκες του διαδηλωτή»: «Περιλαμβάνει όλα όσα χρειάζεται όποιος αυτή την κρίση εποχή του χρόνου σκοπεύει να βγει για μεγαλύτερο διάστημα στους δρόμους για χάρη των πεποιθήσεών του». Περιεχόμενο: ένα θερμός, μια ισοθερμική τσάντα, μια ομπρέλα, ένα στρωματάκι ύπνου, ένα αδιάβροχο, ένας υπνόσακος, ένας ασύρματος φορητός τηλεφώνου, μια σημαία, ένα γκαζάκι, ένα δέμα με τρόφιμα αρκετά για τρεις μέρες και ένας κατάλογος με άρθρα του νόμου – χρήσιμος σε μια αντιπαράθεση με την αστυνομία.

Στο δημαρχείο – όπου έκανε τουλάχιστον λίγη ζέστη –

κοιμούνταν σε βάρδιες. Γύρω από την πλατεία στήθηκαν μεγάλα οδοφράγματα από χιόνι, ενισχυμένο με χοντρές σανίδες. «Τις νύχτες έμοιαζε με μεσαιωνικό στρατόπεδο την παραμονή της μάχης» έγραφε ο ανταποκριτής Σον Γουόκερ «με τις σημαίες να ανεμίζουν στον παγωμένο αέρα πάνω από τα οδοφράγματα, τις φωτιές να τριζοβολούν και στα καζάνια να κοιλάζει η μπορστώ».

Επειτα από τρεις βδομάδες, στις 10 Δεκεμβρίου, η Μπέρκουτ, η δύναμη καταστολής της αστυνομίας, έκανε μια δεύτερη απόπειρα να εκκενώσει την πλατεία Μάινταν. Οι πολίτες του Κιέβου συνέρρευσαν από όλες τις γωνίες της πόλης. Οι ιστορίες αναφέρουν διαδηλωτές που «ξυρίστηκαν και φόρεσαν καθαρά ρούχα για την περίπτωση που θα πέθαιναν εκείνη τη νύχτα». Κάθε απόγευμα οι πολίτες του Κιέβου κουβαλούσαν καυσόξυλα, φαγητό, χρήματα και άπειρα πανωφόρια, μάλινες μπλούζες και άλλα ζεστά ρούχα στην πλατεία. Μια γιαγιούλα έφτασε με το αντίστοιχο πενήντα δολαρίων, τη μισή της σύνταξη: «Για τη νίκη σας, παιδιά!». Στο μεταξύ η πλατεία Μάινταν πολύ σύντομα μετατράπηκε σε αναλλακτική σκηνούπολη, κομπιλέ με πρώτες βοήθειες, συσσίτια, μόνιμη δικηγορική υπηρεσία και χριστουγεννιάτικο δέντρο.

Ο πληθυσμός: εργάτες, βετεράνοι του πολέμου στο Αφγανιστάν, επιχειρηματίες, νοικοκυρές, φοιτητές, ιερείς με στολές παραλλαγής, κοπέλες με λουλουδία στα μαλλιά, ένας γέρος βοσκός, ένας άντρας με στολή Σούπερμαν και χιλιάδες άλλοι, γέροι και νέοι. Ο Αλέξι Ραντίνκο, ουκρανός τηλεοπτικός ανταποκριτής, βρήκε έναν συνταξιούχο μεταλλωρύχο από την περιοχή του Ντόνιτς, ο οποίος έγινε ακτιβιστής μετά τις προηγούμενες προεδρικές εκλογές: στο εκλογικό κέντρο είχε δει, στους εκλογικούς καταλόγους, αμέτρητα ονόματα συναδέλφων που είχαν πεθάνει από καιρό, «νεκρές ψυχές». Σοκαρίστηκε βαθιά: «Αυτοί ψηφίζανε από την κόλαση, από τον κάτω κόσμο!». Και το πήρε κυριολεκτικά: δίνοντας το δικαίωμα ψήφου σε αυτές τις νεκρές ψυχές ξεσηκώθηκαν οι δυνάμεις από το υπερπέραν που έκτοτε επηρέαζαν την ουκρανική πολιτική. Ήταν στο χέρι του λαού να απωθήσει αυτή τη διαβολική ενέργεια πίσω στον κάτω κόσμο».

Η γιαγιά Νανιέζντα και ο πόλεμος

ΣΤΙΣ 8 ΜΑΪΟΥ του 2014 ο Σον Γουόκερ (ανταποκριτής της «Guardian» στην Ανατολική Ευρώπη) προσκλήθηκε σε γεύμα στο χωριό Ιλγίτσα, μία ώρα με το αυτοκίνητο από το Ντόνιτς. Βρέθηκε δίπλα στην εβδομηνταοκτάχρονη Νανιέζντα, γκριζομάλλα και αδύνατη, περπατούσε με μεγάλη δυσκολία και ήταν σχεδόν τυφλή. Όταν άρχισε ο πόλεμος, πρέπει να ήταν πέντε χρονών. Ο Γουόκερ τη βοήθησε λιγάκι με το φαγητό, τα χέρια της έτρεμαν και ξαφνικά είπε: «Γιούρα, εσύ είσαι; Γιούρα, αγάπη μου, γύρισε;». Ο Γουόκερ ζήτησε συγγνώμη, όχι, δεν ήταν ο Γιούρα, ήταν βρετανός δημοσιογράφος. «Γιούρα, μα εσύ είσαι! Ελεπτες τόσο καιρό. Και τώρα γύρισε. Θα γίνει πάλι πόλεμος;».

Τώρα η μουσική άρχισε να παίζει δυνατά, δάκρυα κυλούσαν στα μάγουλα της Νανιέζντα, αλλά όταν ο Γουόκερ σπκώθηκε για να φύγει τον έπιασε ξανά από το μπράτσο. «Θα γίνει πάλι πόλεμος;». «Οχι, δεν νομίζω». «Είσαι σίγουρος; Φοβάμαι πολύ. Στην τηλεόραση όλο πόλεμο δείχνουν, πόλεμο. Όλοι μιλάνε για πόλεμο κι εγώ πεθαίνω από τον φόβο μήπως ξαναγίνει. Ας τον σταματήσει ο Θεός, παρακαλώ, δεν υπάρχει τίποτα χειρότερο από τον πόλεμο». Ετρεμε, προσπαθούσε με όλες της τις δυνάμεις να δει ποιος ήταν. Ο Γουόκερ την καθυσήχασε, δεν

υπήρχε λόγος να ανησυχεί, τι άλλο να έκανε;

Την επομένη είχε φτάσει η στιγμή: ναι, θα γινόταν πόλεμος. [...]

Εκείνον τον ίδιο Μάιο του 2014 εγώ βρισκόμουν στη Νέα Υόρκη, στο πλαίσιο του ετήσιου φεστιβάλ PEN, σε μια συζήτηση ανάμεσα στον Ανταμ Μίχνικ, τον μεγάλο στρατηγικό σχεδιαστή πίσω από την πολωνική αντικομμουνιστική αντίσταση, και τον σύγγραφο ομόλογό του Ντγιέρντι Κόνραντ. Οι δύο αγκαλιαστήκαν, χαρούμενοι σαν παλιοί συμμαχητές. Παρ' όλα αυτά, δέκα λεπτά αργότερα, κάθονταν δίπλα δίπλα σαν δύο ευγενικά κοκόρια σε κοκορομαχία. Μάλιστα, η Ουκρανία. Κι οι δύο άντρες επιχειρηματολογούσαν με αφετηρία τη δική τους ιστορική εμπειρία. Ο Μίχνικ προπαγάνδιζε, υπό τα δυνατά χειροκροτήματα του αμερικανικού κοινού, τη σκληρή γραμμή: αλληλεγγύη με τα αγόρια και τα κορίτσια του κινήματος Μάινταν, χάρη στην σκληρότητα και σαφών ορίων, πρόκειται για τα θεμέλια της παγκόσμιας τάξης μας και τις δυτικές αξίες μας, κάθε συμβιβασμός μυρίζει προδοσία.

Ο Κόνραντ ήταν πιο προσεκτικός. Επεσήμανε τα έντονα αισθήματα ταπεινώσης εντός της Ρωσίας, τους στρατιωτικούς συσχετισμούς επιτόπου, τις εξαιρετικά περιορισμένες δυνατότητες

τόσο του ΝΑΤΟ όσο και της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά, αυτή ήταν η ουσία του αφηγήματος του Κόνραντ, είχαν γεννηθεί μεγάλες προσδοκίες. Όταν στη συνέχεια αυτές δεν εκπληρώνονταν, η απογοήτευση είναι τεράστια. Και τότε όλοι βρσσκονται σε ακόμα χειρότερη κατάσταση. Αυτή ήταν η εμπειρία του το 1956, και το ίδιο έμοιαζε να συμβαίνει κι τώρα...

Εκείνο το απόγευμα, όμως, φάνηκε και μια άλλη διαφορά, κι αυτή ήταν τουλάχιστον εξίσου σημαντική. Ο Μίχνικ καταχειροκροτήθηκε. Το τελευταίο είχε να κάνει τα πάντα με το γεγονός ότι η άποψή του ταίριαζε απόλυτα με το αμερικανικό αφήγημα περί ελευθερίας, δημοκρατίας και πρωισμού. Ο Κόνραντ, με τη νηφάλια και προσεκτική θέση του, εισέπραξε ένα χλιαρό χειροκρότημα. Διατύπωσε ωστόσο μια άποψη δημοφιλή στην Ευρώπη – αν κι εκεί επίσης οι γνώμες διίσταντο. Ενώ το 68 τοις εκατό των Αμερικανών ήταν υπέρ της διεύρυνσης του ΝΑΤΟ προς την Ουκρανία, το 67 τοις εκατό των Γερμανών π.χ. ήταν κατά. Και στην Ουγγαρία, τη Βουλγαρία, τη Σλοβενία και την Ελλάδα υπήρχε μεγάλη κατανόηση για τη ρωσική θέση, ενώ οι Πολωνοί και τα τρία βαλτικά κράτη, σπληνιμένα από τη Μεγάλη Βρετανία, συνηγορούσαν αντιθέτως υπέρ μιας σκληρής γραμμής.